

יום תרועה יהיה לכם

ר"ה תשפ"ג

[א] כבר הקשו קמאי דבשלמא בשב"ק מפסיקין בין גאולה לתפילה באמירת ויכולו, דהוי כגאולה אריכתא שהרי אמרו ז"ל (שבת קיח): אלמלא משמרין שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין, אך גבי ר"ה איך מפסיקין לומר תקעו בחודש שופר וגו' לפני תפילת העמידה. ויש שתירצו להיות וע"י התקיעת שופר יש גאולת הנפש ממצריה, וא"כ הוי שפיר כגאולת הנפש [וביון שר"ה הוא יום תרועה הוי אומר שהוא יום גאולה]. ע"ל דהנה איתא (ר"ה יא.) דיוסף יצא מבית האסורים היה בר"ה וע"כ שייך לומר בקידוש בליל ר"ה 'זכר ליציאת מצרים'. כיון יוסף אכן יצא מבית האסורים ואז נבט צמוחתן של ישראל בצאתם ממצרים. וכשם שיוסף יצא מבית האסורים היה בראש השנה עצמו, כך יתר הדברים שמבואר בנמ' ששרה חנה נפקדו בר"ה היה בר"ה עצמו, ולכאורה קשה שהרי אנו אומרים בתפילה מי לא נפקד וכו', הרי שבר"ה הוא יום פקידה לכל בריות תבל, וכפי שייסד רבי אמנון ממנגצא בתפלתו 'ונתנה תוקף', בר"ה יכתובו וביום צום כיפור יכתובו כמה יבראון וכו', וא"כ כל מי שנוגד לו בשנה הוא נפקד בר"ה, וא"כ צ"ב מה מיוחד בשרה וחנה.

אולם מבואר, ששרה וחנה היו עקרות ולא היו להם יכולת להביא ילדים כל עיקר, אך בזכות תפילות ר"ה הם נושעו, כי תפילות ר"ה הם מסוגלים להפוך מציאות של עקרה למי שיכולה לילד. וזה הכוונה בר"ה נפקדה שרה ע"י תפילות ר"ה [כפי שמובאר בשלה"ק שחנה התפללה בר"ה].

[ב] והנה איתא בב"מ (קו.) שארים שקיבל שדה ע"מ לזרוע בו חיטים זרע בה שעורים אזי אע"פ שהיה מכת מדינה חייב לשלם כיון שיש לבעל השדה טענה אילו היית זרוע מה שאמרתי לך חיטים היה מקיים כי ותגזר אומר ויקם לך, ופרש"י (ד"ה ותגזר אומר) מה שתבקש מן היצר יעשה, ואני לא בקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחטין. אמנם מבואר שם בתוד"ה לניסא זוטא וכו' דאם אמר לארים זרע כל מה שתרצה, דהשתא לא מצי למימר הוה מקיים כי ותגזר אומר ויקם לך דבסתמא לא היה מקבל הקדוש ברוך הוא תפלתו של זה שיצליח כל מה שזרוע אם לא שיעשה לו נס, ולא קאמר לעיל הוה מקיים כי ותגזר אומר אלא לפי שמתפלל על מין אחד של חטין. עכ"ל. ולכאורה הוא מילתא דתמיהה והלא הקב"ה שומע תפלת כל פה, ומי שאמר לחיטים שיצמחו יאמר לשדה שתגדל ותצמיח מה שזרע. וי"ל ע"פ מש"כ באור החיים הקדוש (ריש פרשת ואתחנן): עוד נתכוון לדייק ד' תנאים הצריכין לקבלת תפלה, אחד שיתפלל בעני הדופק על הפתח כדרך אומרו (משלי י"ח) תחנונים ידבר רש, ב' שיבקש ממקור הרחמים, ג' זמן התפלה כדרך אומרו (תהלים ס"ט) ואני תפילתי לך ה' עת רצון, ד' שתהיה תפלתו מפורשת ולא תהיה סובלת פירוש בלתי הגון, וכמעשה שהובא במדרש (אסתר ר' פ"ז כ"ד) בהוא גוי וישראל וכו' וילדה בהמתו של גוי ואנס ישראל להרכיבו על כתפו וכו' ע"כ, והוא מה שנתכוון משה במאמרו כאן 'ואתחנן' ל' תחנונים זה כנגד תנאי א', 'אל ה' שבקש ממקור הרחמים זה

כנגד תנאי ב', 'בעת ההיא' פירוש בעת הידועה לקבלת תפלה שהיא עת רצון כי מי יודע עת הרצון כמושה וכו' זה כנגד תנאי ג', 'לאמר' פירוש פירש אמריו כמצטרך שלא יסבלו דבריו דבר בלתי הגון זה כנגד תנאי ד'. לפי"ז אפשר לפרש דברי התוספות דכשארם מבקש דבר אחד הרי פירט בקשתו, משא"כ כשביקש בכללות ואינו מפרט בקשתו, צריך הוא להיות זכאי ביותר שתפלתו תתקבל ולכן אינו יכול למעון כן.

ובספה"ק תפארת שלמה (מועדים ראש השנה ד"ה אחת שאלתי) הביא דברי התוס' וכתב בזה"ל: 'א"כ לפי דברי התוס' כי בר"ה לא שייך להתפלל רק על דבר אחד פרטי. א"כ העצה לזה שייבחר האדם לעצמו דרך אשר ישכון בו אור הצלחתו בכל הענינים הנצרכים לו כאשר יתפלל האדם על עבדות השם ויראת שמים כי אז לא תחסר כל בה כמ"ש אין מחסור ליראיו וכמ"ש אשרי כל ירא ד' ההולך בדרךיו ומסיים יגיע כפיך כי תאכל וכו' בניך בשתילי זיתים וכו'. ועפ"ז מפרש 'אחת שאלתי מאת ד', 'אם אמנם כי צריך אני לבקש הצלחה בר"ה על דבר אחד, 'אותה אבקש ששתי בבית ד' כל ימי חיי, ואז ממילא ימלא כל משאלות לבי לטובה בכל הענינים'. אכ"ר.

[ג] איתא (ר"ה לב:) 'העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה, השני מתקיע [כלומר ש"ץ דמוסף], ובשעת הלל, הראשון מקרא את ההלל [כלומר ש"ץ דשחרית]. ומקשה הש"ס 'מדקאמר בשעת הלל מכלל דבראש השנה ליכא הלל מ"ש אמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכפורים אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה, ע"כ. אך הלשון 'שעת הלל' קצת תמוה דהול"ל 'בשעת הרגלים', כי אין שעה להלל אלא שיש זמנים שאומרים בהם הלל. וראיתי בשם הגה"ק השפת אמת זצ"ל שפירש שמעם שאין אומרים הלל בר"ה דספרי חיים וספרי מתים וכו' הוא רק בזמן הזה, אך לעת"ל שלא תשלוט מיתה אכן יאמרו הלל גם בראש השנה, וזה מרומז ב'בשעת הלל' דהיינו דגם בר"ה דקאי ברישא 'העובר לפני התיבה בר"ה וכו', הוא שעת הלל. ובוה מתורץ הערה נכונה למה אין מברכים שהחיינו על הלל בחג הסוכות דהלא כבר לא אמרו למעלה מל' יום, דהנה המג"א (סי' תכט) הביא מאבודרהם דמעיקרא דדינא היה צריך לברך זמן בהלל בכל ר"ח, אלא לפי שאינו עובר ל' יום מר"ח הקודם לכן אין מברכים זמן, כלומר שאין זה דבר המתחדש בחלוף ל' יום, ודו"ק. וא"כ בר"ח תשרי היינו ראש השנה שאין אומרים הלל א"כ ביו"ט סוכות יאמרו זמן על ההלל. אך להנ"ל אתא שפיר, שהיות וראש השנה גם הוא נקרא 'שעת הלל' א"כ שפיר אי"צ לברך זמן בהלל דסוכות דבעצם גם בר"ה נקרא שעת הלל, וא"כ אינו מתחדש שוב בסוכות, ואמת מה נהדר.

אכן, בשו"ת זקן אהרן (וואלקין, חאו"ח סי' י) דייק מהאבודרהם גופא כתב דבמועדים מכוונים שהחיינו על ההלל כשמברכים זמן על המועד, וע"כ

כוונתו על חג הסוכות, כיון דבשאר יו"ט בלא"ה אי מברכים זמן על ההלל
כי הוא סמוך לר"ח. [וישל"ע דבשלמא על עשיית הסוכה יש לסמוך אקידוש,
דמאחרים ברכתו לקידוש ולא בשעת העשייה, אמנם להקדים המאוחר מה שייך, ועוד
מדלא מכוונים על זמן דר' מינים דלמחרת ע"כ שלא שייך להקדים המאוחר, וצ"ע. וכ"כ
ב'לקט שושנה' (להג"ר שמואל הכהן שוורץ זצ"ל, ס' ד.)].

והביא בספר לקט שושנה [הג"ל] בשם חכם אחד מלאדו דכאשר שמע
הדברים האמורים, אמר ליישב בזה את קושיית הפרי חדש (או"ח תכב)
דהנה הרב ב"י הביא בשם הגאונים לענין שאומרים הלל בר"ח מצינו שרמו
דהמע"ה בספר תהילים שאמר י"ב פעמים הללויה כנגד י"ב חודשים,
ולפיכך אנו כופלים פסוק כל הנשמה וגו' כנגד שנת העיבור שישנם יג"ה.
והקשה הלא חסר לעולם חודש תשרי שאין אומרים בו הלל, ולפי"ד
השפ"א הג"ל שפיר, דלעולם גם בראש השנה נחשב הוא לשעת הלל, ולכן
דוד המלך חי וקיים אמר הללויה גם נגד ר"ה.

[ד] הנה התוס' (ערכין י:) הקשו איך אומרים שירת הים בר"ה והלא אין
אומרים שירה כאמור, ותירצו שאינו אלא סיפור דברים מה ששרו ישראל
בעברם בין גזרי ים סוף, ע"ד שכתבו התוס' שיש לומר בר"ה והחיות
ישוררו וכו' כי הוא רק סיפור דברים בעלמא. [וכתב במג"א (ס') תקפד
סק"א] שהאומרים תהילים בר"ה אע"פ שאומרים גם את פסוקי הלל מותר
כי הוא דרך תפילה ובקשה. [אך צ"ע איך המלאכים אומרים שירה בר"ה,
והלא מבואר במדרש שנכנסו ישראל לים בקשו לומר שירה ואמר להם
הקב"ה בני מובעים בים ואתם מבקשים לומר שירה. וא"כ איך המלאכים
יכולים לומר שירה בר"ה וביה"כ והלא יש בני נתונים בין ספרי חיים
לספרי מתים, 'אתם מבקשים לומר שירה, ולא זו בלבד אלא באים
בשאלה למה אין ישראל אומרים שירה, והרי כם הם יודעים שהוא יום
הדין וכמו שאומרים 'מלאכים יחפזו חיל ורעדה יאחזון כי הנה יום הדין
וכו' מי יצדק לפניך בדין. וי"ל עפ"מ"כ בספ"ק שם משמואל (נצבים
תרע"ט בשם אביו הגה"ק האבני נור זצ"ל) שלמלאכים אין הכח של
תשובה, ואילו ישראל יש בהם כח תשובה. והנה ע"י תקיעת שופר נמחלים
עוונות ישראל ברחמים, ואילו המלאכים יש להם פחד גדול בשמוע תקיעת
שופר כי יראים הם ממידת הדין כי הם אכן לא יכולים לעשות תשובה.
ולפי"ז י"ל שלמלאכים הייתה מענה על ישראל מדוע אינם אומרים שירה
בר"ה, ענה להם הקב"ה להם יש ספרי חיים וספרי מתים יש להם את
האפשרות לחזור בתשובה, להיכתב בספרן של צדיקים גמורים, ואילו אתם
יכולים לומר שירה כי ר"ה בין כה לא נועד בשבילכם.

[ה] איתא (שלהי מסכת ר"ה, לד.) דלמדים מקרא 'והעברתו' שצריך שיהי'
'דרך העברתו', כלומר שקול השופר צריך לצאת דרך העברתו בשופר.
והנה לעיל (כו:) איתא דאם הרחיב את הקצר וקיצר את הרחב מייית ר"פ
מרב מתנה דפסול. הרי ששינוי במראה השופר מדרך העברתו פוסל את
השופר, ולכן אם הרחיב את הקצר פסול. והנה הר"ן מפרש שברך
העברתו אנו למדים גם על מקום התקיעה, מדכ' והעברת שופר תרועה
הרי שהתרועה צריכה להיות ממקום ההעברה ולא ממקום שאינו עובר
(צד הרחב), ולכן על אף שהוא מניח את השופר כמו שהוא מ"מ אם תוקע
בצד הרחב פסול, והכא קיימ"ל (רמ"א ס' תקפו יב). [אלא שמרן הב"י לא

הביאו כן אלא הא דאמר ר"פ לעיל שלא להרחיב את הקצר וכו'. וישל"ע
אם נחלקו בזה שו"ע ורמ"א. [אמנם בבית יוסף (שם) מביא מהירושלמי
מבואר מעם אחר לפסילת תקיעת שופר ממקום הרחב, דכתיב מן המיצר
קראתי ייה. ויש להבין מה עניין תקיעת שופר ממה שדוד המלך ע"ה אמר
שהתפלל מן המיצר. ושמעתי מהגאון רבי חיים פיינשמיין שליט"א,
שהיות ותיקנו את התקיעות על סדר התפילה, אזי ע"כ שמצוות תקיעת
שופר הוא ביטוי של התפילה. ותפילה זו של תקיעת השופר הוא צעקת
הלב ולא דרך חמשה מוצאות הפה, [וכמבואר בגמ' (לג):] שהתקיעות הם
'גנוחי גנח' ו'ילולי ילולי'. וא"כ ילפי' מ'מן המיצר קראתי ייה' על אופן
התקיעות.

[ו] שמעתי [מהרה"ג ר' מאיר קיל שליט"א] משמיה דב"ק אדמו"ר
מאמשינוב שליט"א ששאלוהו על מה שאומרים לאחר כל סדר תקיעות
(וע"פ אריז"ל אין לאומרים מ"מ יש להרהר בהם) יה"ר שאלו המלאכים
היוצאים מן הקשר"ק וכו', והלא יש ספק אם זה בכלל חיוב המצווה וא"כ
יש ספק בכלל אם יש מלאכים. אך שפיר קאמרת שאין המלאכים יוצאים
מעשיית המצווה גרידא אלא מתשוקת ורצון ישראל עם קדושו לקיים את
המצווה וא"כ שפיר מכל סדר התקיעות (תשר"ת תש"ת תר"ת) יוצאים
מלאכים להמליץ טוב בעדינו. [וי"ל שלכן התורה מאריכה בהכנסת
אורחים של אע"ה דווקא בבית המלאכים אע"פ שלא היה ממש הכנסת
אורחים כי אין בהם לא אכילה ולא שתייה, אלא כאמור להראות שהעיקר
הוא התשוקה שיש לשי"ת מבניו ישראל, וכפי שכתוב בספ"ק כי מי
בשחק יערוך לד', כלומר החשק והרצון אין לרבוש"ע למעלה כי אם מאנשי
החומר בזה העולם].

[ז] אך יש להבין הרי תקיעת שופר נועד ע"מ להמליך את השי"ת, וכדאיתא
(ר"ה לב). 'אמרו לפני מלכויות כדי שתמלכוני אליכם, וכמה בשופר'. וא"כ
מה פשר התקיעות בגניחות ויללות, וכי כך ממליכים מלך. אלא הכוונה
בזה שאין אנו בוחרים בקב"ה שהוא יהיה המלך גם שנה הבאה, ואין זה
דומה למלכות בשר ודם שמבקש מהעם לבחור בו שיהיה מלכם, אלא
הקב"ה לו המלוכה והוא לבדו הוא הממליך מלכים, אלא אנו מצדינו
מכריזים שאנו מכירים בטובותיו ובמלכותו ולכן אנו מכניעים את רצוננו
ואת שאיפותינו למען שמו באהבה. וזה תכלית ההמלכה בראש השנה.
ולכן אנו ע"י התקיעות שופר רוצים לראות את מלכנו ולכן אנו תוקעים
באופן של גניחות ויללות, כי רצוננו לראות את מלכנו. וזה אמרו לפני
מלכויות כדי שתמלכוני עליכם, שנדע ונבין את מלכותו ית'.

[ח] ברמ"א (תקפג א) לאכול תפוח בדבש. בשו"ת להודות נתן (ו קא) כתב
עפ"מ"כ תוס' (ברכות לו. ד"ה בורא), דתפוחים אינו הכרח לאכילת אדם
אלא לתענוג בעלמא, וע"כ אוכלים תפוח בדבש שהשי"ת יחדש עלינו שנה
טובה ומתוקה בתכלית השלימות, לא רק כפי ההכרח אשר לא יגונה, אלא
בהרחבה גדולה ובהרווחה. עוד כתבו (מהרי"ל) לקחת דבש דבורים
דווקא, להראות שאנו בטוחים בדינו כשם שהדבורים שהוא בעצם 'דין'
בעקיצתו עושה גם 'רחמים' בדבש. ואפ"ל לומר תו, דהנה אע"פ שהיוצא
מן הממא ממא, מ"מ הדבש מהור כי הדבורים רק מעבירים אותו (בכורות
ו:), ואת זה אנו אומרים שאנו מאמינים רק בו ית'.